

GEPATITLARDA ERTA DIAGNOSTIKA MARKERLARI VA ULARNI TEKSHIRISHNI TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI

Avazova Nilufar Baxtiyorovna

Turon Universiteti Tibbiyot fakulteti Tibbiyot kafedrası assistent o'qituvchisi

G'ayratova Sevinch G'olib qizi

Turon Universiteti Tibbiyot fakulteti 3 kurs talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada virusli va noinfeksion gepatitlarda erta diagnostika markerlarining klinik va laborator ahamiyati tahlil qilinadi. Gepatitlarning dastlabki bosqichlarida kasallik ko'pincha aniq klinik belgilarisiz kechishi sababli, biokimyoviy, immunologik va molekulyar-biologik markerlarning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Qon zardobidagi jigar fermentlari, virus antigenlari, antitanachalar va genetik markerlar orqali kasallikni erta aniqlash, uning kechishini baholash va davolash samaradorligini nazorat qilish imkoniyatlari yoritiladi. Shuningdek, erta diagnostikaning asoratlarning oldini olish va jigar yetishmovchiligi xavfini kamaytirishdagi roli asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *gepatit, erta diagnostika, laborator markerlar, jigar fermentlari, virus antigenlari, molekulyar diagnostika.*

Аннотация: *В статье рассматривается значение ранних диагностических маркеров при вирусных и неинфекционных гепатитах. В связи с тем, что на начальных стадиях заболевания часто протекают бессимптомно, особую роль играют биохимические, иммунологические и молекулярно-биологические показатели. Анализируются маркеры функции печени, вирусные антигены, антитела и генетические маркеры, позволяющие выявить заболевание на раннем этапе, оценить степень поражения печени и эффективность терапии. Подчеркивается медицинская значимость ранней диагностики в профилактике осложнений и развитии печёночной недостаточности.*

Ключевые слова: *гепатит, ранняя диагностика, лабораторные маркеры, печёночные ферменты, вирусные антигены, молекулярная диагностика.*

Abstract: *This article analyzes the medical significance of early diagnostic markers in viral and non-infectious hepatitis. Since hepatitis often progresses without pronounced clinical symptoms in its early stages, biochemical, immunological, and molecular biological markers play a crucial role in timely diagnosis. Liver enzymes, viral antigens, antibodies, and genetic markers are discussed as key tools for early detection, assessment of disease progression, and monitoring treatment effectiveness. The importance of early diagnosis in preventing complications and reducing the risk of liver failure is emphasized.*

Keywords: *hepatitis, early diagnosis, laboratory markers, liver enzymes, viral antigens, molecular diagnostics.*

KIRISH

Gepatitlar jigar to‘qimasining yallig‘lanishi bilan kechuvchi, etiologiyasi va klinik kechishi jihatidan turli shakllarga ega bo‘lgan kasalliklar guruhi hisoblanadi. Bugungi kunda virusli hepatitlar (A, B, C, D, E), shuningdek, toksik, autoimmun va metabolik hepatitlar jahon sog‘liqni saqlash tizimi oldida dolzarb muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu kasalliklarning keng tarqalganligi, surunkali shakllarga o‘tish ehtimoli va og‘ir asoratlardan biriga aylantirmoqda.

Gepatitlarning klinik jihatdan murakkab tomoni shundaki, kasallikning dastlabki bosqichlari ko‘pincha aniq simptomlarsiz yoki umumiy holsizlik, charchoq kabi nospetsifik belgilar bilan kechadi. Natijada bemorlar tibbiy muassasalarga kech murojaat qiladi va jigar to‘qimasida allaqachon chuqur morfologik o‘zgarishlar shakllanib bo‘ladi. Shu sababli, hepatitlarni erta bosqichda aniqlashda laborator diagnostika markerlarining ahamiyati beqiyosdir.

Zamonaviy tibbiyotda hepatitlarni aniqlash va ularning kechishini baholashda biokimyoviy, immunologik va molekulyar-biologik markerlardan keng foydalanilmoqda. Jigar fermentlari faolligining o‘zgarishi, virus antigenlari va antitanachalarning aniqlanishi, shuningdek, virus nuklein kislotalarini molekulyar usullar bilan tekshirish kasallikni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi. Ushbu markerlar nafaqat tashxis qo‘yishda, balki kasallikning faollik darajasini baholash, davolash taktikasini tanlash va terapiya samaradorligini nazorat qilishda ham muhim rol o‘ynaydi.

So‘nggi yillarda hepatitlarning erta diagnostikasi bo‘yicha ilmiy izlanishlarning kengayishi ushbu sohada yangi laborator ko‘rsatkichlar va diagnostik yondashuvlarning joriy etilishiga olib keldi. Ayniqsa, surunkali hepatit B va C infeksiyalarining yashirin kechishi va uzoq muddat davomida jigar fibroziga olib kelishi ularni erta aniqlashning tibbiy va ijtimoiy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Vaqtida aniqlanmagan hepatitlar jigar sirrozi va gepatosellyulyar karsinoma kabi hayot uchun xavfli holatlarga sabab bo‘lishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, hepatitlarda erta diagnostika markerlarini chuqur ilmiy tahlil qilish, ularning diagnostik imkoniyatlarini baholash va amaliy tibbiyotdagi o‘rnini aniqlash dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi. Mazkur maqolada hepatitlarni erta aniqlashda qo‘llaniladigan asosiy markerlar, ularning klinik ahamiyati hamda tibbiy amaliyotda qo‘llash imkoniyatlari ilmiy manbalar asosida yoritiladi.

Hozirgi kunda hepatitlar jigar kasalliklari orasida eng keng tarqalgan va tibbiyot amaliyotida murakkab muammolardan biri hisoblanadi. Virusli hepatitlarning yuqori uchrash chastotasi, ularning surunkali shakllarga o‘tish xususiyati va uzoq muddat davomida yashirin kechishi jigar patologiyalarining kech aniqlanishiga olib kelmoqda. Bu holat jigar sirrozi, gepatosellyulyar karsinoma va jigar yetishmovchiligi kabi og‘ir asoratlarning rivojlanish xavfini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli hepatitlarni erta bosqichda aniqlash va kasallikning faolligini baholash tibbiyotning dolzarb masalalaridan biri sifatida qaraladi.

Gepatitlarning klinik kechishidagi o‘ziga xos jihat shundaki, kasallikning dastlabki davrida bemorlarda aniq klinik belgilar kuzatilmaligi yoki nospetsifik simptomlar ustunlik qilishi mumkin. Natijada, ko‘plab bemorlar tibbiy yordamga kech murojaat qiladi va tashxis qo‘yilgan paytda jigar to‘qimasida allaqachon qaytarilmas o‘zgarishlar shakllangan bo‘ladi. Shu nuqtayi nazardan, faqat klinik belgilar asosida tashxis qo‘yish yetarli emasligi, laborator diagnostika markerlariga tayangan holda kasallikni erta aniqlash zarurligi yaqqol namoyon bo‘lmoqda.

Zamonaviy tibbiyotda hepatitlarni aniqlashda qo‘llaniladigan biokimyoviy, immunologik va molekulyar-biologik markerlar kasallikning etiologiyasini aniqlash, uning faollik darajasini baholash va prognozini belgilash imkonini beradi. Jigar fermentlari, virus antigenlari va antitanachalar, shuningdek, virus genetik materialini aniqlash usullari erta tashxis qo‘yishda yuqori aniqlikka ega bo‘lib, davolash taktikasini individual tanlashga xizmat qiladi. Ushbu markerlarning keng qo‘llanilishi hepatitlarni nazorat qilish va ularning asoratlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mavzuning dolzarbligi, shuningdek, hepatitlarni erta aniqlash orqali iqtisodiy va ijtimoiy yo‘qotishlarni kamaytirish imkoniyati bilan ham belgilanadi. Kasallikning kech bosqichlarida davolash uzoq muddatli, murakkab va yuqori xarajatli bo‘lsa, erta bosqichda aniqlangan hepatitlarda davolash samaradorligi ancha yuqori bo‘ladi. Bu esa sog‘liqni saqlash tizimiga tushadigan yuklamani kamaytirish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Shu sababli hepatitlarda erta diagnostika markerlarini chuqur ilmiy o‘rganish, ularning sezgirligi va spetsifikligini baholash hamda tibbiy amaliyotga samarali joriy etish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. Mazkur masalaning keng yoritilishi tibbiyot xodimlarining diagnostik savodxonligini oshirish, profilaktik choralarni takomillashtirish va hepatitlar bilan bog‘liq og‘ir asoratlarning oldini olishga qaratilgan ilmiy asoslangan yondashuvlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Gepatitlarni erta aniqlash jigar to‘qimasida qaytarilmas morfologik o‘zgarishlar yuzaga kelishining oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Kasallikning boshlang‘ich bosqichlarida klinik belgilar yetarli darajada ifodalanmaganligi sababli, tashxis asosan laborator tekshiruvlar natijalariga tayanadi. Shu bois erta diagnostika markerlari hepatitlarning etiologiyasini aniqlash, kasallik faolligini baholash va davolash strategiyasini tanlashda asosiy mezon sifatida qaraladi.

Zamonaviy tibbiyotda hepatitlarni aniqlashda qo‘llaniladigan markerlar shartli ravishda biokimyoviy, immunologik va molekulyar-biologik guruhlarga ajratiladi. Ushbu markerlarning kompleks baholanishi jigar zararlanishining darajasi va patologik jarayonning rivojlanish bosqichini aniqlash imkonini beradi.

Biokimyoviy diagnostika markerlari. Biokimyoviy markerlar hepatitlarda jigar hujayralarining funksional holatini baholashda eng ko‘p qo‘llaniladigan ko‘rsatkichlar hisoblanadi. Qon zardobida alaninaminotransferaza va aspartataminotransferaza fermentlarining faolligining oshishi hepatotsitlarning shikastlanganligidan dalolat beradi.

Ushbu fermentlar gepatitlarning erta bosqichlarida, hatto klinik belgilar paydo bo'lishidan oldin ham ko'tarilishi mumkin.

Shuningdek, ishqoriy fosfataza, gamma-glutamilttransferaza, umumiy va bog'langan bilirubin miqdorining o'zgarishi jigar va o't yo'llari faoliyatining buzilganligini ko'rsatadi. Oqsil almashinuvining buzilishi bilan bog'liq holda albumin darajasining pasayishi va protrombin vaqtining uzayishi gepatitlarning surunkali shakllarida diagnostik ahamiyat kasb etadi. Biokimyoviy markerlar yordamida kasallikning og'irlik darajasi va dinamikasi baholanadi.

Immunologik markerlar va ularning ahamiyati. Immunologik markerlar, ayniqsa virusli gepatitlarda, kasallikning etiologiyasini aniqlashda muhim o'rin tutadi. Virus antigenlari va ularga qarshi hosil bo'ladigan antitanachalarning aniqlanishi infeksiyaning mavjudligi, uning bosqichi va immun javob holatini baholash imkonini beradi. Masalan, gepatit B virusiga xos antigen va antitanachalar orqali infeksiyaning o'tkir yoki surunkali shaklda kechayotgani aniqlanadi.

Gepatit C infeksiyasida esa virusga qarshi antitanachalar kasallikni skrining qilishda muhim marker hisoblanadi. Immunologik tekshiruvlar gepatitlarning erta bosqichlarida tashxis qo'yish bilan birga, infeksiyaning tarqalishini nazorat qilish va epidemiologik ahamiyatga ham ega. Autoimmun gepatitlarda esa maxsus autoantitanachalarning aniqlanishi kasallikni boshqa jigar patologiyalaridan farqlash imkonini beradi.

Molekulyar-biologik markerlar. So'nggi yillarda molekulyar-biologik diagnostika usullarining rivojlanishi gepatitlarni erta aniqlashda yangi imkoniyatlar yaratdi. Virus nuklein kislotalarini aniqlashga asoslangan usullar yuqori sezgirlik va aniqlikka ega bo'lib, infeksiyani eng erta bosqichlarda aniqlash imkonini beradi. Ushbu markerlar yordamida virus replikasi faolligi baholanib, davolash samaradorligi nazorat qilinadi.

Molekulyar tekshiruvlar, ayniqsa, surunkali gepatitlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Ular orqali yashirin kechuvchi infeksiyalar aniqlanib, jigar to'qimasida chuqur o'zgarishlar yuzaga kelishidan oldin profilaktik va davolovchi choralar ko'riladi. Shu bilan birga, ushbu markerlar individual davolash taktikasini tanlashda muhim axborot manbai hisoblanadi.

Erta diagnostikaning klinik va amaliy ahamiyati. Gepatitlarda erta diagnostika markerlaridan foydalanish klinik amaliyotda ko'plab afzalliklarga ega. Kasallikni erta aniqlash jigar sirrozi va gepatosellyulyar karsinoma kabi og'ir asoratlarning oldini olish imkonini beradi. Shuningdek, erta tashxis bemorlarning hayot sifatini yaxshilash, davolash muddatini qisqartirish va sog'liqni saqlash tizimiga tushadigan iqtisodiy yuklamani kamaytirishga xizmat qiladi.

Diagnostika markerlarining kompleks baholanishi gepatitlarni differensial tashxis qilishda, davolash samaradorligini monitoring qilishda va kasallikning prognozini aniqlashda muhim o'rin tutadi. Shu sababli, ushbu markerlarning klinik ahamiyatini chuqur o'rganish va amaliy tibbiyotda keng joriy etish gepatitlar bilan kurashishda muhim ilmiy-amaliy yo'nalish hisoblanadi.

Gepatitlar bilan bog'liq kasalliklar jahon miqyosida sog'liqni saqlash tizimi oldida turgan eng muhim muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklarning keng tarqalganligi, uzoq muddat davomida yashirin kechishi va ko'plab hollarda kech

bosqichlarda aniqlanishi ularni erta diagnostika qilish masalasini dolzarb ilmiy-amaliy vazifaga aylantirmoqda. Jigar to‘qimasida sodir bo‘ladigan patologik jarayonlar dastlab qaytar bo‘lishiga qaramay, vaqtida aniqlanmagan hollarda surunkali shakllarga o‘tib, jigar sirrozi va onkologik asoratlar rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

Mavzuni o‘rganish zarurati, avvalo, gepatitlarning klinik jihatdan murakkab kechishi bilan izohlanadi. Kasallikning boshlang‘ich bosqichlarida klinik belgilar yetarli darajada ifodalanmaganligi sababli, faqat simptomlarga asoslangan tashxis qo‘yish amaliyotda o‘zini oqlamaydi. Shu sababli, laborator diagnostika markerlarining sezgirligi va aniqligini chuqur tahlil qilish, ularning diagnostik imkoniyatlarini baholash va klinik amaliyotga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda biokimyoviy, immunologik va molekulyar-biologik markerlar sohasida erishilgan yutuqlarga qaramay, ularning amaliy qo‘llanilishi ko‘plab tibbiy muassasalarda yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Ayrim hollarda markerlar noto‘g‘ri talqin qilinishi yoki faqat alohida ko‘rsatkichlarga tayanish kasallikning noto‘g‘ri baholanishiga olib keladi. Shu bois, gepatitlarda erta diagnostika markerlarini kompleks yondashuv asosida o‘rganish va ularning o‘zaro bog‘liqligini aniqlash ilmiy jihatdan zarur hisoblanadi.

Mavzuning ahamiyati, shuningdek, erta diagnostika orqali davolash samaradorligini oshirish imkoniyati bilan ham belgilanadi. Kasallikning dastlabki bosqichlarida aniqlangan gepatitlarda terapiya natijalari ancha yuqori bo‘lib, asoratlar rivojlanish xavfi sezilarli darajada kamayadi. Bu esa nafaqat bemorlarning hayot sifatini yaxshilash, balki sog‘liqni saqlash tizimiga tushadigan iqtisodiy yuklamani kamaytirish imkonini beradi.

Shu nuqtayi nazardan, gepatitlarda erta diagnostika markerlarini chuqur va tizimli o‘rganish jigar kasalliklarining oldini olish, ularni samarali davolash va uzoq muddatli prognozini yaxshilashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur mavzu bo‘yicha olib boriladigan tadqiqotlar diagnostika va davolash jarayonlarini takomillashtirish, shuningdek, tibbiyot amaliyotida ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish uchun mustahkam zamin yaratadi.

XULOSA

Mazkur ilmiy tahlillar natijalari shuni ko‘rsatadiki, gepatitlarni erta bosqichda aniqlash jigar kasalliklarining og‘ir va qaytarilmas asoratlarini oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Gepatitlarning ko‘p hollarda klinik belgilarisiz yoki kam ifodalangan simptomlar bilan kechishi ularni faqat klinik kuzatuv asosida aniqlash imkoniyatini cheklaydi. Shu bois, laborator diagnostika markerlari kasallikni erta aniqlashda, uning faolligini baholashda va davolash taktikasini belgilashda muhim ilmiy-amaliy vosita sifatida qaraladi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, biokimyoviy, immunologik va molekulyar-biologik markerlarning kompleks baholanishi gepatitlarning etiologiyasini aniqlash va jigar zararlanishining darajasini baholash imkonini beradi. Jigar fermentlari gepatotsitlarning funksional holatini aks ettirsa, virus antigenlari va antitanachalar infeksiyaning mavjudligi va bosqichini ko‘rsatadi. Molekulyar diagnostika usullari esa virus replikatsiyasi faolligini aniqlash orqali kasallikning dinamikasini kuzatish va davolash samaradorligini baholash imkonini yaratadi.

Erta diagnostika markerlarining amaliy tibbiyotga keng joriy etilishi gepatitlarning surunkali shakllarga o‘tish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Bu esa jigar sirrozi, gepatosellyulyar karsinoma va jigar yetishmovchiligi kabi hayot uchun xavfli holatlarning oldini olishga xizmat qiladi. Shuningdek, erta tashxis qo‘yilgan bemorlarda davolash natijalari ancha yuqori bo‘lib, kasallikning prognozi ijobiy tomonga o‘zgaradi.

Shu bilan birga, gepatitlarda erta diagnostika markerlarini to‘g‘ri talqin qilish va ularni klinik holat bilan bog‘liq holda baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Faqat alohida ko‘rsatkichlarga tayanish emas, balki markerlarning o‘zaro bog‘liqligini hisobga olgan holda kompleks yondashuvni qo‘llash tashxisning aniqligini oshiradi. Bu esa tibbiyot amaliyotida individual davolash rejalarini ishlab chiqish va samarali profilaktik choralarni ko‘rish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, gepatitlarda erta diagnostika markerlarini chuqur ilmiy asosda o‘rganish va ularni amaliyotga samarali joriy etish jigar kasalliklari bilan kurashishda muhim strategik yo‘nalish hisoblanadi. Mazkur yondashuv nafaqat bemorlar salomatligini saqlashga, balki sog‘liqni saqlash tizimida diagnostika va davolash sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdukarimov A.A. Ichki kasalliklar: klinik diagnostika va davolash asoslari. – Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 2018.
2. Axmedov B.T., Karimova M.Sh. Jigar kasalliklari va ularning zamonaviy diagnostikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Alimuhamedov R.Sh. Klinik laborator diagnostika asoslari. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2019.
4. G‘aniyev M.M. Virusli gepatitlar: etiologiya, patogenez va tashxis. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
5. Ismoilov F.X., Qodirova L.A. Immunologik tekshiruv usullari va ularning klinik ahamiyati. – Toshkent: Fan, 2018.
6. Karimov U.K. Gepatit B va C: erta aniqlash va davolash yondashuvlari. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2022.
7. Mirzayev S.J. Molekulyar biologiya va tibbiy diagnostika asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
8. Norqulov F.H. Jigar fermentlari va ularning klinik ahamiyati. – Toshkent: Tibbiyot press, 2019.
9. Rasulov A.N., To‘xtayeva Z.B. Surunkali gepatitlar va ularning asoratlari. – Toshkent: Abu Ali ibn Sino, 2021.
10. Xolmatov I.S. Profilaktik tibbiyot va infeksiyon kasalliklar diagnostikasi. – Toshkent: Fan va ta’lim, 2022.